

Empirikus kutatás a sportszakmai képesítési rendszerről – I. rész

Szlamka Erzsébet*

Jelen tanulmány egy, a képesítési rendszer sajátosságait vizsgáló doktori kutatás részét képezi. Az az előfeltevés, miszerint a képesítések is átessenek egyfajta evolúciós folyamaton, beigazolódni látszik: bizonyos képesítések megszűnnek, miközben újak létesülnek, más képesítések azonban sokáig megmaradnak ugyanazon vagy esetleg más név alatt. A sportszakmai képesítési rendszer vizsgálata több szempontból volt érdekes és hálás feladat: a formális szektorban behatárolható számú képesítésük van, jelen vannak a szakképzés és felsőoktatás minden szintjén, ráadásul a sport (köztük az egyik legfőbb magyarországi képzőintézmény) a közelmúltban kiemelt támogatást kapott, ami hatást gyakorolt a képesítési rendszerre is. A tanulmány a sportszakmai képesítések történetének, fajtáinak, színtezésének megjelenítésén keresztül példákat mutat arra, milyen okok vezethetnek egy adott képesítés sikertelenségéhez, vagy éppen hogyan élhetnek tovább más képesítések. A szerző fő szakterülete a képesítési rendszerek és keretrendszerek átalakulásának vizsgálata, amelyet egyfelől nemzetközi testületekben, másfelől a hazai implementáción keresztül is nyomon követ – ezt egészíti ki a sportszakmai képesítési rendszerre vonatkozó, mikroszintű kutatás.

Kulcsszavak: képesítési rendszer, képesítési keretrendszer, kompetencia, tanulási eredmény, munkaerőpiac, sportszakmai képesítési rendszer, sport képesítések, sport szakmacsoport, szakképzés, felsőoktatás, nem-formális

Bevezetés

Jelen tanulmány egy, a képesítési rendszer sajátosságait vizsgáló doktori kutatás eredményeinek egy részét adja közre. A kutatás során a sportszakmai képesítések egymásra épülését, történeti átalakulását és ennek okait követtük nyomon. A munka elméleti részét a vonatkozó jogszabályok és korábbi szakirodalom tanulmányozása jelentette, míg az empirikus kutatásban szakpolitikai döntéshozókkal, magán és állami képzőintézmények vezetőivel, munkaadókkal és munkavállalókkal készültek interjúk annak érdekében, hogy fény derüljön a képesítési rendszer változásának kulisszatitkaira, szubjektív megítélésére.

Az elemzés első részében számot ad a kutatás módszereiről, megmagyarázza a képesítési rendszer fogalmát, bemutatja a jelenleg elérhető sportszakmai képesítéseket, majd górcső alá veszi azok történeti alakulását és a szak- és felnőttképzés, valamint a felsőoktatás területén szerezhető képesítések helyzetét. A cikk második része a nem-formális szektorban szerezhető képesítéseket tárja fel, továbbá beszámol a társadalmi partnerek képesítési rendszerről alkotott véleményéről, végül pedig összefoglalja a kétrészes cikksorozat tanulságait.

A kutatás módszertana

Az empirikus kutatás célja a sportszakmai képesítési rendszer és munkaerőpiac, valamint ezek kapcsolatának vizsgálata. A sportszakmai képesítések egymásra épülése, esetleges képzési zsákutcák feltárása, a képesítések munkaerő-piaci relevanciája, az egész életen át tartó tanulás gyakorlati megvalósíthatósága a sport szektoron belül, a társadalmi partnerek képesítési rendszer alakításába történő bevonása mind a kutatás tárgyát képezik. A cikk terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé a kutatás összes szempontjának kifejtését: nem kerül sor a sport mint gazdasági alszektor, és a sport mint szakterület oktatásra-képzésre ható jellemzőinek bemutatására, ahogy

* Az Oktatási Hivatal Nemzetközi Kapcsolatok Központjának osztályvezetője. E-mail: szlamka.erzsi@gmail.com

nem térünk ki a társadalmi érintettek részletes bemutatására, valamint a köztük zajló kommunikáció, a sportszakmai képzések alakításában szerepet játszó lobbierdekek kifejtésére sem kerül sor. A képzési rendszer alakulásának vizsgálata azonban bepillantást ad a mikroszinten zajló folyamatokba.

A kutatást hasonló, mikroszintű elemzések feltárása előzte meg. Így a Cedefop kutatása (*Zahlilas, 2011*) és a különböző gazdasági alszektorokban zajlott projektmunkák: elektronikai iparág (*Diart, 2007*), fodrászat (*EQF-Hair Partnership, 2009*), pénzügyi szolgáltatások (*Equalifise, 2010*), digitális kompetenciák (*e-Competence Framework, e-CF Partnership, 2010*), TRAVORS2 (*Lester, 2013*), *EU in Motion Partnership* (2010), sportszakmai képzések keretrendszerbe foglalása (*EOSE-Sports, 2008*). Magyarországon hasonló típusú kutatást *Tót Éva* végzett a telefonos ügyfélszolgálat szakmává szerveződéséről (*Tót, 2002*).

A kutatás első lépése azon gazdasági ágazat kiválasztása volt, amely szakembereinek, érintettjeinek megkérdezésével ezen alszektor képzési rendszerének elemzése lehetővé válik. A választás a sportszakmára esett, s a kutatás jelen fázisa a sportszakmai képzések egymásra épülésének, azok munkaerő-piaci relevanciájának, az erről való társadalmi kommunikáció jellemzőinek elemzésére koncentrált. Habár egyetlen szektornak lehetnek olyan sajátosságai, amelyek alapján félrevezető bizonyos következtetések levonása, és kettő összehasonlítása információgazdagabb lehet, a rendelkezésre álló kapacitás és megvalósíthatóság reális felmérése után egy második – és lehetőség szerint még több – szektor képzéseinek felmérése jövőbeli kutatások tárgya lesz.

A sport mint gazdasági alszektor kiválasztását több tényező indokolta:

- behatárolható a sportszakmai képzések száma, ugyanakkor szinte minden szinten megtalálhatók a képzések: vannak OKJ-s, alapképzésben, mesterképzésben és doktori képzésben megszerezhető képzések, és időről időre megpróbálkoznak a felsőoktatási szakképzésben elsajátítható képzés kifejlesztésével, így az egymásra épülést is lehet vizsgálni,
- az európai szintű, sportszakmai képzéseket tartalmazó szektorális képzési keretrendszer viszonylag előrehaladott állapotban van,
- évről évre sok újdonság, módszertani újítás jelenik meg ezen a területen, amelyek képzésekbe és képzésekbe történő beépítése szintén érdekes,
- a sport területén (is) egyre több lehetőség nyílik a nem-formális képzésekbe bekapcsolódni,
- a sport területén (is) egyre több nemzetközi képzés jön létre, amelyeknek érdekes vizsgálni az államilag elismert képzésekhez való viszonyát és társadalmi elfogadottságát,
- a sportolók, edzők számára kiemelten fontos a nem-formális és informális úton szerzett tudás hasznosítása, hiszen a kettős karrier nehézségei miatt sok tehetséges fiatal nem tudja összeegyeztetni sportolói tevékenységét a (rugalmatlan) tanulási környezettel, vagy a munkahelyi elvárásokkal,
- végül, de nem utolsósorban a sportszakmai képzések tartalma, hasznosítása viszonylag közérthető egy olyan kívülálló számára, aki csak hobbiszinten sportol.

Az interjúk előkészítéséhez a szabályozási környezet feltárása mellett alapvető fontosságú volt a képzési struktúra feltárása: az OKJ-rendeletek, valamint a képzési és kimeneti követelmények alapján a szakképzések és a felsőoktatásban megszerezhető képzések összegyűjtése, továbbá az Oktatási Hivatalban elérhető információk alapján¹ a sportszakmai szakirányú továbbképzések listája – ezeket egészítették ki az interjúalanyok néhány példával az állam által nem elismert képzések és a nemzetközi képzések közül. (Ez utóbbit összegyűjtő lista nem létezik.)

1. Lásd az Oktatási Hivatal honlapján rendszeresen frissülő listát: URL: http://www.oktatas.hu/felsooktatas/kepzesek/szakiranyu_tkpz Utolsó letöltés: 2016. augusztus 15.

A sportszakma jelen helyzetének feltárása mellett szükséges és hasznos volt a TÁMOP-2.2.1, 4.1.3 és 6.1.2 projektek releváns fejlesztéseinek nyomon követése is. A 2.2.1 a szakképesítések, a 4.1.3 a felsőoktatásban elérhető képesítések keretrendszer-szintekre sorolásával foglalkozott, bevonva eközben néhány társadalmi partnert a sport területéről is. A TÁMOP-6.1.2 projekt a fizikai aktivitás és a sport magyarországi dimenzióinak feltárását jelölte meg célként; kutatásunk szempontjából a 3. altéma: az *Oktatás, képzés és képesítések a sportban és sportolói kettős karrier a köz- és felsőoktatásban* volt izgalmas (bár végül pont ez maradt a projekt legkevésbé elemzett lába).

A kvalitatív kutatás során a megkérdezettek egyéni gondolkodásmódjának, élettapasztalatának véleményének megismerése volt a cél, így legcélravezetőbbnek a félig strukturált interjú bizonyult. Az interjú időtartama az interjúalany körülményei, elérhetősége alapján változott, de általában 90 percet vett igénybe; helyszíne a megkérdezett munkahelye vagy egy semleges terep volt. A hólabda-módszer is hatékonynak bizonyult, mivel leginkább ajánlás alapján lehetett bejutni egy-egy interjúalanyhoz: ennek következtében az interjú utolsó kérdése rendszerint az volt, hogy tudnak-e ajánlani még valakit, aki releváns és fontos információkkal szolgálhat a témában.

A félig strukturált interjúkat mélyinterjúk is kiegészítették, hiszen a sport területén vannak már olyanok, akik a képesítési rendszerhez, keretrendszerhez is értenek amellet, hogy a sportszakmai képzőintézményekben is tanítanak. Ezek az interjúk általában két óránál is hosszabb időt vettek igénybe. A szakértői mintavétel (olyan szakértők célzott kiválasztása, akik a vizsgált területen autentikus információkat képesek adni) tehát nem reprezentatív, azonban cél volt az összes célcsoport-fajta megszólaltatása.

A megkérdezettek a következő célcsoportokból kerültek ki: munkaadó, munkavállaló, tanár, oktató, diák, képzőintézmény vezetője, jelentősebb szervezet, szövetség oktatással foglalkozó képviselője, vezetője, szakpolitikai döntéshozó, képesítési keretrendszer szakértő. A munkaadó jellemzően egy sportszövetség főtitkára, oktatási igazgatója, egy sportlétesítmény, fitnessterem humán erőforrás vezetője, szakmai igazgatója vagy egy (felsőoktatási, OKJ-s vagy egyéb) képzőintézmény vezetője. A képzőintézmény vezetője egy felsőoktatási edzőképző vagy szak- és felnőttképzési edzőképzéssel foglalkozó intézményből került ki. A munkavállaló jellemzően az edző, különféle sportágakban, élsportban és szabadidősportban is megmutatva a különböző nézőpontokat. A tanár célcsoportban az edzőképzésben oktatók megkeresésére került sor, a felsőoktatásban és a szakképzésben egyaránt. Tanuló a felsőfokú és OKJ-s edzőképzésben résztvevő hallgató vagy diák. Kifejezetten humán erőforrás specialistát a sportban nehéz találni: ebben a kategóriában a sportszövetségek főtitkárát vagy egy-egy nagyobb fitnessterem munkaerő-felvétellel foglalkozó munkatársát lehet megkeresni. Fontos volt a szakpolitikai döntéshozó megkeresése, bár a valóságban nem igazi döntéshozóhoz, hanem a témához értő referenshez lehetett eljutni – ez azonban részletgazdagabb beszélgetésekhez vezetett.

Fontos megjegyezni, hogy a célcsoportok gyakran keverednek: élsportolóból lesznek edzők, egy oktató sokszor a Testnevelési Egyetemen² és magán OKJ-s képzőnél is ad órát stb. Ez egyfelől a látókör bővülését is jelenti (egy interjúalany több szempontot tudott megjeleníteni), másfelől azonban nehézséget okozott egyes célcsoportok igényeinek, lobbierdekeinek elkülönítésekor. Sportszakemberekkel történt konzultáció, a képesítések fejlettsége, a sportág hazai népszerűsége és az interjúalanyok elérhetősége alapján konkretizálódtak a lehetséges sportágak, amelyekben mélyebb kutatást érdemes végezni: a jégkorongra, kézilabdára és főként a fitnessre esett a választás. A kutatás megkülönbözteti az élsportot és a szabadidősportot, valamint a különböző korosztályok képzéseit.

2. A továbbiakban: TE.

A sportszakmai képesítési rendszer

A képesítési rendszerekről általában

„A képesítés egy értékelési és hitelesítési folyamat eredménye; akkor adják ki, amikor egy illetékes testület megállapítja, hogy az egyén adott követelményeknek megfelelő tanulási eredményt ért el.” (EKKR Ajánlás) A képesítéseknek elvitathatatlan jelentőségük van az egyén szempontjából, hiszen sokszor a megszerzett képesítés alapján jut álláshoz, iránytűt jelent az egész életen át tartó tanulás során, befolyásolja az országok közötti tanulói és munkaerő-mobilitást, sőt a társadalmi státuszra nézve is jelzést adhat. Emellett a képesítés és annak tartalma tájékoztatja a munkaadókat és a vállalkozásokat arról, hogy a potenciális munkavállaló mire képes; az oktatás-képzés számára eszköz a minőségbiztosítás terén (is), az oktatáspolitikai döntéshozók számára egy megfogható egység, amelynek segítségével – a munkaerő-piaci igényeknek megfelelően – befolyásolhatják az oktatás-képzés fókuszát, a statisztikusok és a kutatók számára pedig alapot szolgáltat a kompetencia-, tudás-, képesség-szükséglet és -kínálat, valamint ezek összefüggéseinek elemzéséhez (Cedefop, 2010).

A képesítési rendszer magában foglal minden olyan folyamatot, tevékenységet és szabályozást, amely

- a képzéssel kapcsolatos intézményi mechanizmusokra,
- a tanulási tevékenység elismerésére,
- a tanulási eredmények értékelésére,
- az oktatás és képzés munkaerő-piaci relevanciájának erősítésére,
- a képzések, képesítések minőségbiztosítására, értékelésére,
- a képesítések bemeneti, folyamat-, és kimeneti szabályozására,
- a képesítések adományozására, odaítélésére,
- a képesítések munkaerő-piaci relevanciájának erősítésére, a partnerségi kapcsolatok létrehozására, erősítésére irányul (OECD, 2007).

Egy nemzeti képesítési rendszer több alrendszerből állhat: a szakképzés, felsőoktatás, felnőttképzés, köznevelés vagy adott esetben egy-egy gazdasági alszektor külön képesítési rendszerrel, alrendszerrel bírhat, s ezeket egyetlen hierarchikus rendszerbe egy képesítési keretrendszer tudja foglalni.

A hazai felsőoktatási képesítési rendszer alakításáért az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), míg a szakképzésekért a Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) felel. Attól függően, hogy melyik gazdasági ágazat képesítéseiről van szó, van még beleszólása a szakképzések alakításába egy másik illetékes minisztériumnak vagy államtitkárságnak (a sport esetében az EMMI Sportért Felelős Államtitkárságának). A hazai képesítési rendszerben fontos annak a megállapítása is, hogy a szakképzésben fellelhető szakmacsoportok és a felsőoktatásban megtalálható képzési területek nem kompatibilisek egymással. Míg a szak- és felnőttképzésben az „*Ok-tatás*” szakmacsoporton belül vannak a sportszakmai képesítések, addig a felsőoktatás külön képzési területet szentelt ennek az ágazatnak. A *sporttudomány képzési terület* azonban – például a testnevelő-tanár esetében – átfedésben van a *pedagógusképzés képzési területtel*.

A sportszakmai képesítések irányítása

A sportszakmai képesítésekért az Emberi Erőforrások Minisztériumán belül a Sportért Felelős Államtitkárság felel, vagyis a tartalmi, bemeneti, kimeneti követelményekre irányuló változtatási kérelmeket, új képesítés létrehozására vagy régi törlésére vonatkozó javaslatokat oda kell benyújtani. A felsőfokú sportszakmai képesítések képzési és kimeneti követelményei a felsőoktatásért felelős államtitkár hatáskörébe tartoznak. A szakirányú to-

vábbképzés szabályozása valamennyivel enyhébb: ha például a TE szeretne egyet létrehozni, elég, ha a Szenátusával jóváhagyatja a tartalmát, majd bejelenti az Oktatási Hivatalnak.

A sportszakmai képesítések alakulását kedvezőtlenül befolyásolta, hogy az OKJ-n belül nem hoztak létre e területnek külön szakmacsoportot: a 3-as számú, oktatással foglalkozó szakmacsoporton belül, – többek között az óvodai dajkával együtt – található a tanár, fitnessz edzői, sportszervezői képesítések. Miközben az agrárium, a rendvédelem, a művészet vagy éppen az egészségügy képviselői elérték, hogy külön szakmacsoportba sorolják képesítéseiket, a sportszakmai képesítések specifikumait nem sikerült így előtérbe helyezni, annak ellenére, hogy meglehetősen eltérő szabályozást igényelnének. (Elég például a hétvégi versenyrendszerből következő eltérő munkavégzésre vagy a professzionális sportolók munkaadói és munkavállalói státuszára gondolni, amelyek mind eltérő szabályozást igényelnek.) Azon gazdasági alágazatoknál, amelyek elérték, hogy külön kezeljék őket, erős érdekvédelmi szervezetek vannak, a sportnak azonban se kamarája, se szakszervezetei nincsenek.

Sportszakmai képesítéssel – leegyszerűsítve – háromféleképpen lehet elhelyezkedni: sportegyesületekben (sportoktató, sportedző, mester szintű edző); a sportirányítás terén, vagyis a rendszer fenntartását szolgáló állásokban (pl. sportszervező-menedzser); valamint a szolgáltatóiparban, vállalkozói szférában (pl. fitnesszedző). Sportedző és sportoktató szakképesítés azon sportágakból hozható létre, melyeknek van országos sportági szakszövetsége. Van sportág, amely küzd ugyan saját edzőképesítésért, például az ai-kido, de ez végül a „B” körös felnőttképzésben kapott helyet – mások, mint például a jóga, pont azért küzdöttek, hogy ne legyen OKJ-s képesítésük (erről később lesz még szó bővebben).

Általános tapasztalat, hogy – főleg, amennyiben elterjedtebb, de kevésbé támogatott sportról van szó – a szövetségek nem tudják betartatni a saját képesítési szabályzatukban szereplő rendelkezéseket. Érdekes megfigyelés a gyakorlat és az interjúk alapján, hogy a szabadidősportban a leggyengébb a minőségbiztosítás, vagyis a sportról kevesebbet tudó fogyasztónak nagyobb az esélye, hogy olyan edzőbe botlik, akinek nincs megfelelő képesítése az adott edzői munkatevékenység elvégzéséhez. Ennek oka, hogy a szövetségek versenykiírásában szerepelnek a képesítési előfeltételek, vagyis a versenyre bocsátáskor ezeket ellenőrzik. Azt azonban, hogy egy fitnesszteremben ki, milyen képesítéssel tarthat órát, a legritkább esetben ellenőrzi bármiféle hatóság. Az edzői képesítés meglétét elvben munkaügyi ellenőrzés feladata lenne vizsgálni, de jelenleg inkább bejelentés alapján zajlik.

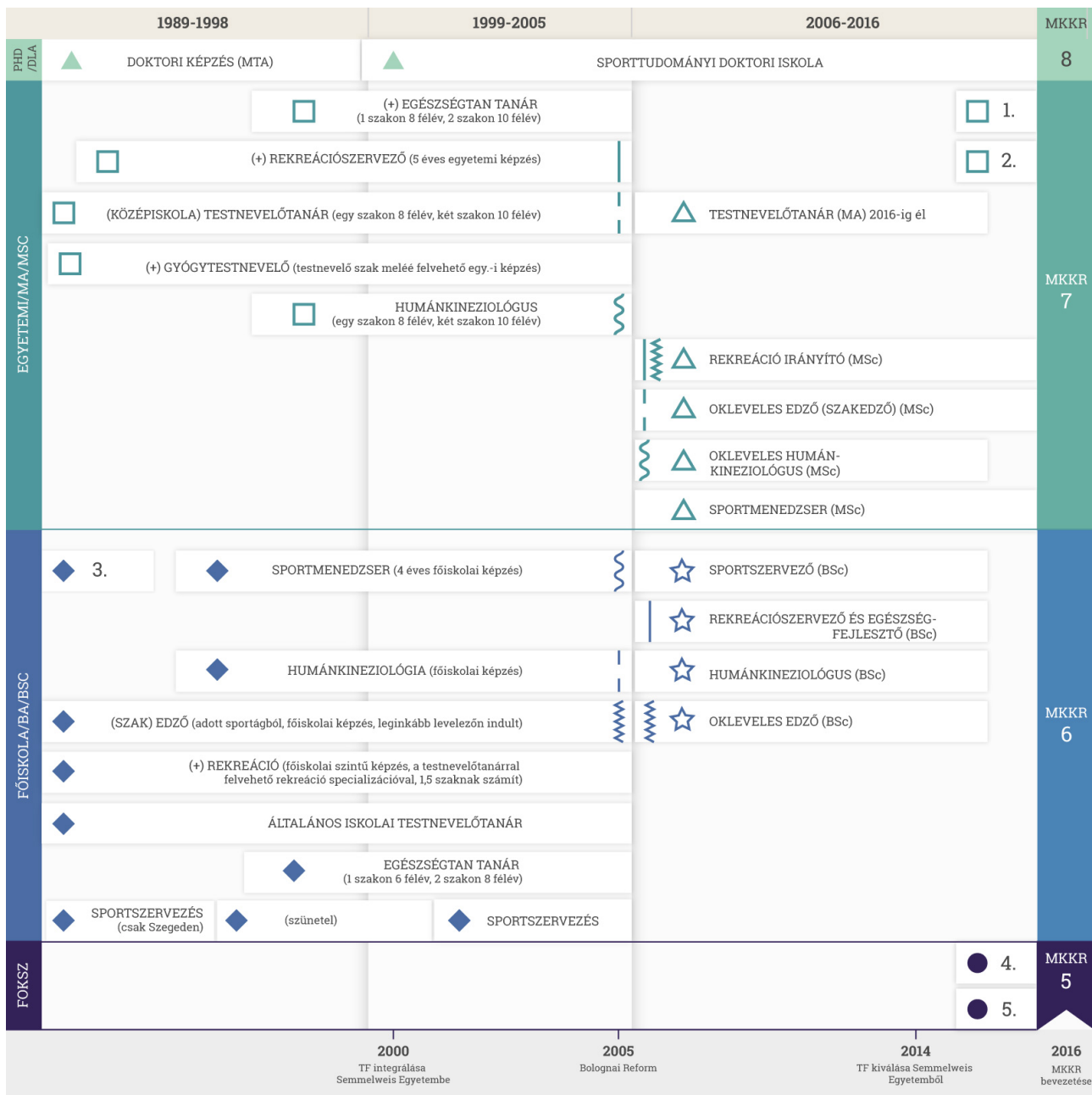
A sportszakmai képesítések evolúciója

Természetesen a jelenlegi képesítési struktúra (1. sz. táblázat) kialakulása több évtizedes munka eredménye; a képesítési rendszer változása, fejlődése izgalmas folyamat, amelyre rengeteg – hazai és nemzetközi – tényező hat: a társadalmi, gazdasági, politikai lobbis és természetesen a munkaerőpiac változásának követése; a szükség-telenné vált, kihalt szakmákhoz tartozó képesítések rendszerből történő kiiktatása és a tudományos-technológiai fejlődés következtében kialakult új szakmákhoz tartozó képzések kifejlesztése. Mindemellett egy-egy jelentősebb oktatási intézmény megszűnése vagy éppen létrehozása, a rendszerbe a megszokottnál nagyobb támogatás juttatása vagy esetenként a szakmai sovinizmus szintén hatással lehet a képesítési rendszer alakulására.

A képesítési rendszerek alakulását evolúciós folyamatnak tekinthetjük, amelyben a fent felsorolt okok következtében sokféle változás következhet be: egy-egy képesítés megszűnése vagy létrehozása mellett előfordulhat, hogy „csak” a szintje, a fajtája változik (például szakképesítés rész-szakképesítésre módosul), esetleg elnevezése módosul. Vannak a fejlődésben zsákutcák, átalakulások és számbeli változások egyaránt. Ezt a változási, átalakulási folyamatot mutatja be az 1. és 2. sz. ábra. A különböző oktatási alszektorokban fellelhető képesítéseket kizárólag nyomdai-terjedelmi okokból választottuk szét.

Az ábráról általánosságban meg kell jegyezni, hogy minden változást nem tudnak nyomon követni: 1993 óta minden évben adtak ki új Országos Képzési Jegyzéket, ábránkon azonban csak azon változásokat jelöltük, amelyek rendszer szinten (vagy a sport szakmában) jelentős módosulást eredményeztek: így az OKJ létrehozását (1993), a bolognai reformot (2005), a szakképzés moduláris rendszerűvé tételét (2006) és a legutóbbi, 2012-es OKJ-reformot. A rendszerváltás szintén nagy hatást gyakorolt az oktatási-képesítési rendszerre, hiszen ekkor szűntek meg a nagy állami vállalatok, az önkormányzatok munkaadói szerepe leépült, vagyis átalakult az a munkaerőpiac, amely a képesítési rendszert alapvetően meghatározza.

Az ábra értelmezéséhez szintén fontos a szintek bal oldalon történt feltüntetése, de értelemszerűen a segéd-edző és a középfokú edző ugyanúgy nem rendelkezett annak idején OKJ-szinttel, ahogy a négyéves főiskolai képzések sem feleltethetők meg a BSc-vel, hiszen előbbieket tartalmuk tekintve többet adtak, mint utóbbiak. Az évszámok csak tájékoztató jellegűek, több okból kifolyólag: van olyan képesítés, amely hatályosságáról nem táltunk elég adatot (pl. segéd-edző, középfokú edző képzések indulása), és van, ahol az apróbb részletek (jogszába megjelenése, első és utolsó indítható képzés) egy ekkora ábrán nehezen kimutathatóak pontosan. Az evolúciós folyamat mindazonáltal jól szemléltethető, mint ahogy a képesítési struktúra megváltoztatásának időbeli sűrűsége, a képesítések egymáshoz viszonyítható szintenkénti elhelyezkedése, a különböző oktatási alszektorokban található képesítések számbeli aránya, az esetleges zsákutcák (vertikális és horizontális továbbképzési lehetőségek, illetve azok hiánya), a tervezett, de végül be nem vezetett képesítések, a képesítések jogelődai és jogutódai is. Ez utóbbira utalnak a képesítéseket jelölő csíkok elején és végén a függőleges, szaggatott, hullámos vonalak: például a szakedző főiskolai képzés adta alapját az okleveles edző tartalmának kifejlesztéséhez, még akkor is, ha ez utóbbi a szakmabeliek szerint jóval kevesebbet nyújt.

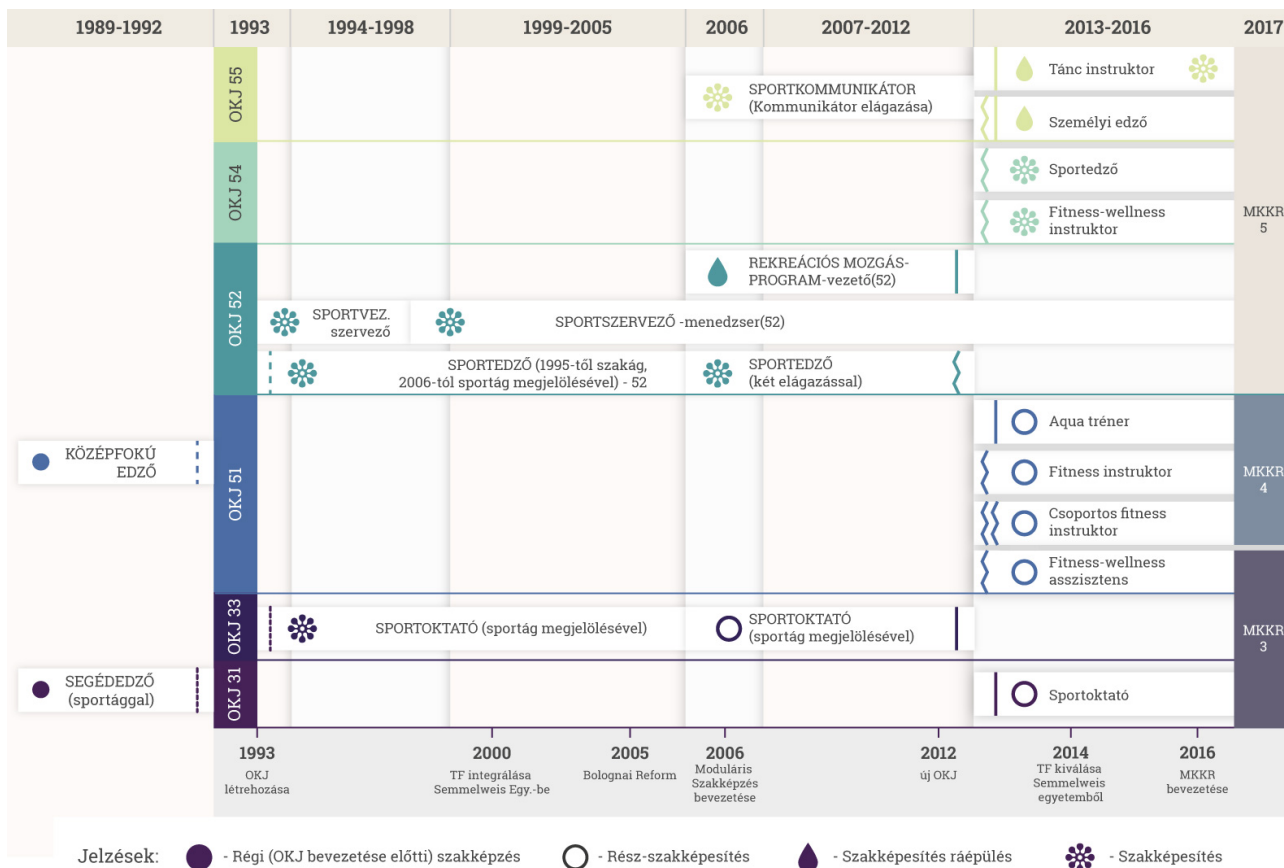

Magyarázatok:

- ▲ -Doktori képzés
- -Osztatlan egyetemi képzés
- △ -Bologna-i rendszer szerinti MA/MSc képzés
- ◆ -Régi rendszerű főiskolai képzés
- -Felsőoktatási szakképzés
- ☆ -Bologna-i rendszer szerinti BA BSc képzés

1. Általános iskolai testnevelő tanár, gyógytestnevelő-egészségfejlesztő tanár (osztatlan, 2016-ig)
2. Középfiskolai testnevelő tanár; gyógytestnevelő-egészségfejlesztő tanár (osztatlan, 2016-ig)
3. Szakedző (sportág megjelölésével)
4. Okleveles edző (csak tervezték, nem indult el)
5. Edző-menedzser (csak tervezték, nem indult el)

1. ábra: A formális úton megszerezhető sportszakmai képesítések evolúciója 1. Felsőoktatás Szakmai terv: Szlamka Erzsébet, infografikai megvalósítás: Havancsák Patrícia

2. ábra: A formális úton megszerezhető sportszakmai képzések evolúciója 2. Szakképzés Szakmai terv: Szlamka Erzsébet, infografikai megvalósítás: Havancsák Patrícia

Szakképzés

A sportszakképzés a segédedző, edző, szakedző, sportszervező struktúrában indult, s az idők során ez a kínálat és szintrendszer bővült. Az Országos Szakmajegyzéket 1993-ban felváltotta az Országos Képzési Jegyzék, amely szerint a középfokú edző jogutódja a sportedző lett, míg a segédedzőé a sportoktató.

A 25/2008. (IV. 29.) ÖTM rendelet 2008. szeptember 1-jei hatályba lépését követően a sportszakember-képzés struktúrája megváltozott, moduláris rendszerű lett. (A modulrendszer bevezetése 2006-ban kezdődött, de az összes szakmai és vizsgakövetelmény kiadása több évet vett igénybe.) A korábbi hat általános elméleti tantárgyat, sportági elméletet és gyakorlatot váltották fel a modulok, és a szakképzések részeit, „fakultációit” is differenciálták (szakirány, elágazás, alap-szakképzetés, ráépülés, rész-szakképzetés).

A 2008. évtől az 52-es szintű sportedző mellett a korábban önálló szakképzésként megszerezhető sportoktató már „csak” rész-szakképzésként (és csak iskolarendszeren kívül) szerezhető meg. Ennek nyomán az alap- és középfokú edzőképzés összekapcsolódott, a moduláris struktúrában egymásra épült, ami nagyban hozzájárult a szakmák közti átjárhatóság és a továbbképzés elősegítéséhez. Mindemellett a 2008-as szakmai és vizsgakövetelményekben a sportoktató és a sportedző megkülönböztetése még nem sikerült jól: öt modul szinten teljesen azonos volt (0078-06, 0079-06, 0080-06, 0081-06, 0082-06), és a 6. modulban (sportoktatóknál 0083-06, sportedzőknél 0084-06) is csak minimális eltérések voltak. Problémát jelentett az is, hogy az eltérő

modulokban a szakmai kompetenciák 99%-a egyezett, csak a szakmai ismeretek mélysége különbözött. A sportoktató ráadásul, mint rész-szakképesítés, csak olyan modulokat tartalmazhatott volna, amelyek az alapszakképesítésben is megvoltak, de eggyel kevesebb modul lehetett volna benne az alap-szakképesítés tartalmánál.

Új szakképesítés-ráépülésként jelentkezett ekkor az 52-es szintű rekreációs mozgásprogram-vezető, a következő szakirányokkal: animátor, gyermekkori mozgásprogram vezető, orientális táncoktató, személyi edző, szenior tréner, wellness tanácsadó, aqua tréner, fitness instruktor. A tervek szerint a *vízi túravezető-vízi sportoktató* is egy szakirány lett volna, de ez végül nem került be az OKJ-ba. Több tanéven keresztül szerepelt ugyan a jegyzékben, azonban a kevés érdeklődőre való tekintettel végül (1996-ban) törölték. Érdekes adalék, amely valószínűleg hozzájárult a képesítés sikertelenségéhez: a Vízitúra Szövetség Vízitúra Bizottsága nem tudta összeállítani a szakmai és vizsgakövetelményeket (szvk), továbbá a Belügyminisztérium a vízitúra vezetői engedélyhez – mivel vészhelyzetben motorcsonakos követésre is szükség lehet, – kishajó vezetői jogosítványt írt volna elő, ami duplájára növelte (volna) a képzési költséget. A képesítés sikertelensége tehát négy okra vezethető vissza: nem készült szvk, nem volt képzési program, ellentétes nézetek ütköztek a kishajó vezetői jogosítvány szükségességéről, továbbá nem volt elég nagy az érdeklődés.

Szintén érdekes a *lovastúravezető* képesítés sorsa: 2006-ig a sportért felelős döntéshozók hatáskörébe tartozott, azonban ők nem hagyták jóvá e képesítés létrehozását. A létrehozásért küzdők nem adták fel: elmentek a Mezőgazdasági Minisztériumba, ahol jóváhagyták a tervet, és így a Pécsi Tudományegyetemen végül elindult a képzés. (Vagyis az OKJ-ért felelős minisztérium elutasította a kérelmet, egy másik ellenben – igaz, kisebb módosításokkal, – elfogadta, így végül a felsőoktatás keretei között jelenhetett meg a képesítés, természetesen ennek megfelelő, szigorított követelményekkel: nagyobb hangsúlyt helyezve a nyelvtudásra és a turizmussal kapcsolatos profilra.)

Más eredménnyel ugyan, de a megosztott felelősség következményeit mutatja a *wellness tanácsadó* és a *sportedző: jóga szakirány* képesítések sorsa is. Egy egészségügyi miniszteri rendelet (11/1997. V. 28.) a természetgyógyászati mozgás és mozgatás terápiák között – képesítési követelmények nélkül ugyan, de – felsorolja a jógát is, amelyre hivatkozva nem engedték át a képesítést a sportért felelős minisztériumnak, sőt az OKJ-ba sem vették fel. Amikor egy interjúalany a jógaedző OKJ-ba való felvételét kezdeményezte volna, a *Jógaoktatók Magyarországi Szövetségének* vezetője azt mondta, nem szeretne a jógából OKJ-s képzést, mert ez hagyományokon, hosszú mester-tanítvány viszonyokon múlik, nem egy egy- vagy kétéves képzés eredménye. Ehhez tartozik az is, hogy a jógát nehéz szabályozni, mert sokféle irányzata van, és nem egyértelmű, ki képviseli a szakmát, ki koordinálhatná az OKJ-s képzést. Mindazonáltal a piac másképp reagált: elindultak a néhány hétvégés, hónapos képzések állami kontrol nélkül, s mivel a munkaerő-piacnak szüksége volt jógaoktatókra, végül nem az állam által tartalmában, folyamatában szabályozott képzéseken résztvevőket alkalmazták, hanem az ilyen „gyorstalpaló” tanfolyamot elvégzőket. A szövetség tehát a minőségbiztosításra hivatkozott, de végül pont ez sérült – közben azonban megalakult a Jógaoktatók Szövetsége, amely közzétette az általa ajánlott minimumkövetelményeket. A jógához hasonlóan vitatta az egészségügyi terület a *wellness tanácsadó* képesítés létjogosultságát, mert náluk már létezett a *táplálkozási tanácsadó* képesítés, és túl nagy lett volna a kettő közti átfedés. A területek közti megállapodás eredményeként végül a sportszakma indíthatott *wellness tanácsadói* képzést, *jógát* azonban nem.

A *rekreációs mozgásprogram-vezető* képzés bemeneti követelménye egy már korábban megszerzett OKJ-s sportszakmai képesítés, azonban gondot jelentett ekkor, hogy a felsőfokú végzettség, például a testnevelő tanár vagy gyógytornász sem kezdhette meg a képzést egy releváns OKJ-s tanfolyam elvégzése nélkül. A képzésbe

való belépés megnehezítését jelentette tehát az a szabályozás, hogy olyasmit is el kellett sajátítaniuk a potenciális tanulóknak, amire nem volt igényük, ráadásul az eltérő bemeneti teljesítésekből (lovastúra-vezető vagy sportedző) következő heterogenitás megnehezítette a képzésszervezést.

A modulrendszer előnye, hogy – mintha legózna az ember, – össze tudja rakni saját maga a képesítéseit úgy, hogy azonos tartalmat nem kell kétszer elsajátítani. Mindazonáltal a modulrendszer előnyei hátránnyá változhatnak, ha a több szakképesítés közös moduljait nem elég körültekintően választják meg, ahogy ez a *sportedző* és a *fitness-wellness asszisztens* esetében történt. Az öt közös modul ugyanis jelentős tartalmi torzulásokat eredményezett mindkét képzés esetében: az edzők számukra kevésbé fontos tartalmakat voltak kénytelenek elsajátítani, mint például az egészséges életmód népszerűsítése, tanfolyamszervezés stb., ugyanakkor „*a sportedzői munkához nélkülözhetetlen szakismeretek áttekinthetetlen rendszerben és gyakran hiányosan jelentek meg a modulokban*” (Ábrahám, 2010).

A modulrendszer bevezetésekor szintén jellemző probléma volt, hogy sok ismeret, kompetencia-elem ismétlődött a különböző modulokban. Kihívást jelentett az is, hogy mely szakmai résztevékenységet érdemes már megjelentetni önálló modulban, és melyek azok, amelyek nem elég jelentősek ehhez: a szakmai vélemény szerint néhány jelentéktelen tevékenységet külön modulba foglaltak (például *Tanfolyamszervezés és -vezetés, A rendszeres testedzés és mozgás népszerűsítése, A szakmai munka elemzése*), míg jelentősek kimaradtak – annak ellenére, hogy a modulrendszer kialakítása munkakör-elemzés alapján zajlott. Az előbbiekhöz hasonlóan Ábrahám Júlia elemzése állapította meg azt is, hogy „*egyres modulok nagyon vegyes szakmai kompetenciákat tartalmaznak, amely komoly nehézségeket okoz a képzésben és vizsgáztatásban egyaránt: a 0082-06, 0083-06, 0084-06, 0430-06 modulok oktatása például minimum 3-4 különböző szakterülethez értő pedagógus közreműködését igényelte (volna).*” Problémát jelentett bizonyos modulok túlzottan általános megfogalmazása is (pl. *Szociálpszichológia, Jogi ismeretek*), máskor azonban éppen a túlzottan konkrét leírások nehezítették a képzők életét (pl. *A gimnasztika fogalma, alkalmazási területei*).

A fent említett strukturális problémák mellett érte kritika a szakmai és vizsgakövetelmények tartalmi és mennyiségi vonatkozásait, mert ezek a hibák jelentősen nehezítették az értékelést. Az interjúalanyok rendre emlegették a gyakorlati vizsgák elenyésző arányát, de még ennél is nagyobb problémát jelentett az, hogy az elméleti vizsgafeladatok megoldása után nem volt valós tétje a gyakorlati vizsgának. (Vagyis a gyakorlati alkalmatlanság nem jelentett bukást.) A vizsgafeladatok nem mindig illeszkedtek a modulok tartalmához, ráadásul – amennyiben több, különböző képesítésért tanuló kapott egy vizsgát, – a feladatsor szintézise a legalacsonyabb szintű képesítéshez igazodott. Kritika érte ezenkívül az írásbeli és szóbeli vizsgák mennyiségét, egymáshoz való arányát.

Az Ábrahám Júlia vezetésével megalakult munkacsoport 2010 áprilisában új képesítési struktúrát javasolt a fenti kritikák és az alábbi alapelvek alapján:

- I. Átláthatóbb, „profil-tisztább”, az adott szakképesítés specifikumait jobban tükröző modulrendszer kialakítása.
- II. A képzésben való részvétel lehetőségének megkönnyítése.
- III. Átjárhatóság biztosítása az azonos szakmacsoportba tartozó képzések között.
- IV. A vizsgatevékenységek számának csökkentése (ahol indokolt).
- V. A gyakorlati ismeretek és készségek szerepének növelése a képzésben és a szakmai vizsgáztatásban egyaránt.
- VI. A sportoktató és a sportedző szakképesítés markánsabb elhatárolása.

Az OKJ következő olyan módosítása, amely a sportszakmai képesítéseket is érintette, 2012-ben következett be: ekkor a *sportedző és sportszervező, -menedzser* képesítések megmaradtak önálló szakképesítésként, de előbbi az 52-es helyett az 54-es szintre került. A *sportoktató* rész-szakképesítés 33-as helyett 31-es szintre került, a *rekreációs mozgásprogram-vezető* szakképesítés-ráépülés – a szakirányaival együtt – megszűnt, azonban néhányuk más formában tovább él. A *személyi edző* szakirány önálló ráépülés lett, az *orientális táncoktató* szakirány helyett a *tánc instruktorképzés* szerepel, a *fitness-wellness asszisztens* rész-szakképesítés, a *fitness instruktorképzés* és a *wellness tanácsadó* szakirányok helyett pedig – önálló szakképesítésként – választható az 54-es szintű *fitness-wellness instruktorképzés* vagy – rész-szakképesítésként – az 51-es szintű *fitness instruktorképzés* vagy a *csportos fitness instruktorképzés*. Az *animátor*, a *senior tréner* és a *gyerekkori mozgásprogram-vezető* nem él tovább egyik utód-képesítésben sem.

A 2012-es OKJ-reform nyomán kialakult lobbiereddeket vizsgálva nem mehetünk el szó nélkül néhány alapvető változás mellett: az elágazások megszűntek, így maradt a rész-szakképesítés, szakképesítés és szakképesítés-ráépülés, valamint a szintleírások jelentősen változtak: a legszembetűnőbb módosítás néhány szint megszűnése (például 40-es) vagy bevezetése (például 32-es), azonban ennél is jelentősebb következménye van a szintek *jelentésében* bekövetkezett változásnak. Míg a régi OKJ megnevezte a képzettség szintjét (alap-, közép- és felsőfokú) és a bemeneti követelményt (általános iskolai végzettség, érettségi, 10. évfolyam stb.), addig az új szintezés azt is hozzáteszi, jellemzően iskolarendszerű vagy iskolarendszeren kívüli képzésben szerezhető meg az adott képesítés. Az a tény, hogy egy képesítés iskolarendszerben oktatható, a következőket jelenti: 1) az állam támogatja a képzést, 2) a szakmai és vizsgakövetelmények alapján kell megtartani a képzést, 3) központilag megrendezett írásbeli vizsgát kell szervezni, 4) a diákok előre meghatározott időben adnak számot tudásukról, 5) rendszerint egy bizonyos korosztályt (a 19-24 év közöttieket), vagyis elsősorban a fiatal felnőtteket és tanköteleseket érinti. A felnőttképzésben tanulók írhatják külön a dolgozatot, és nem feltétlenül az állam finanszírozza képzésüket.

Amellett, hogy – a tanulási eredményekben való gondolkodás alapján – a tudás, képességek, kompetenciák megszerzésének módja nem befolyásolhatja a szintet, ez már komoly gazdasági lobbiereddeket jelent: hiszen az a képző, akinek a képesítése iskolarendszerben oktatható, állami támogatásban részesül, vagyis könnyebben verbuválhat diákokat, mint az, aki „csupán” felnőttképzésben oktathat. (Fontos megemlíteni, hogy a 2012-es reform alatt hamarabb döntöttek el, vajon csak iskolarendszerben, vagy azon kívül is, esetleg csak azon kívül legyen oktatható a képzés, mint ahogy a szintezés megtörtént; mindazonáltal a szintek összekötése az állami támogatással egyfelől nem szakmai megfontolásokon – a tanulási eredmények szintjein – nyugszik, másfelől rendkívül kockázatos.)

Annak eldöntését, hogy egy adott modul iskolarendszerben vagy azon kívül oktatható, még egy jelentős tényező befolyásolja: a *fitness instruktorképzés* modulját, a 0433-06-ost például a szakma azért akarta törölni az iskolarendszerekből, mert „a *fitness trendek sokszínűségét és gyors változásait az állami képzési rendszer nem tudja olyan hatékonyan követni, mint a kevésbé szabályozott tanfolyami piac*” (Ábrahám, 2010).

A *sportedző* szakképesítés 52-es szintről 54-esre való módosítása azonban az európai szintű politikai lobbiereddekménye is lehet, hiszen a koppenhágai folyamatban és az azután kiadott stratégiai dokumentumokban, például a bruges-i közleményben (*A bruges-i közlemény a szakképzés terén folytatott megerősített európai együttműködésről a 2011–2020-as időszakra vonatkozóan*) rögzítették, hogy emelni szükséges a szakképzés színvonalát. Ennek egy látványos módszere, ha a szakképesítések szintjét emelik – amennyiben ez a kimeneti követelmények (és ezzel összefüggésben az értékelés) módosítását is jelenti –, akkor valóban elvezethet a kí-

vánt célhoz; példánk, a *sportedző* esetében azonban a szakmai és vizsgakövetelményekben nem állt be jelentős változás, csak a képesítés szintje emelkedett.

A legutolsó, 2016 márciusában kiadott OKJ legnagyobb újdonsága a szakképesítések Magyar Képesítési Keretrendszer (MKKR) szerinti szintjeinek feltüntetése. A legalacsonyabb, MKKR szerinti 3. szinten, a sportedző rész-szakképesítése, a *sportoktató* és a fitness-wellness asszisztens szerezhető meg, 4. szinten a fitness-wellness instruktorként, a csoportos fitness instruktorként és az aqua trénerként található. 5. szintre került a sportszervező, -menedzser, a sportedző (sportág megjelölésével), a fitness-wellness instruktorként, tánc instruktorként szakképesítések, valamint egy szakképesítés-ráépülés: a személyi edző. A tánc instruktorként képesítés ráépülés helyett szakképesítés lett. A szintezés kapcsán érdekesség, hogy az EHFA (Európai Egészség és Fitness Szövetség) az EKKR szerint 4. szintre sorolta be a személyi edzőt (EHFA Standards), míg Magyarországon a személyi edző 5. szinten található. A képesítések kimeneti követelményei természetesen nem azonosak, tehát a besorolások helytállóak is lehetnek, az átjárhatóság miatt azonban nehézséget jelenthet, hogy ugyanazzal a névvel szereplő képesítés különböző szinteket is kaphat.

Az OKJ-s szakképesítések gyakorlati szintjét és a felsőoktatásban megszerezhető képesítéseket a *felsőoktatási szakképzés* köti össze – ebben a kategóriában a sport területén azonban jelenleg nincs képesítés. Okleveles edző és edző-menedzser képesítést terveztek a TE-n erre a szintre, de ezek végül nem indultak el.

A sportszakmában jelenleg elérhető, az állam által elismert és tartalmilag szabályozott képesítéseket az 1. táblázat mutatja. A számok a Magyar Képesítési Keretrendszer 2015 januárjában megállapított, és a 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendeletben, valamint a 2016. márciusi OKJ-ben megjelentetett szintjeit jelölik. Fontos megjegyezni, hogy a keretrendszer nem regulatív; a képesítések tervezése és adományozása, a belépési feltételek és egyéb jogok meghatározása továbbra is a releváns oktatási alszektorok hatásköre.

Felsőoktatás

Magyarországon az intézményesített, a magyar felsőoktatásban is besorolást nyert sportszakember-képzés 1925-ben a Magyar Királyi Testnevelési Főiskolán az egyszakos középiskolai testnevelő tanárképzéssel kezdődött (később a Magyar Testnevelési Egyetemen, majd a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Karán folytatódott).³ (Sz. n. A sportszervező, sportmenedzser szak története) 1960-tól 6 féléves sportszervező szak, 1961-től edzői szak indult.⁴

1975-ben a Testnevelési Főiskola (TF) egyetemi rangot kapott; a korábban szerzett okleveleket munkakör betöltése (vagyis munkabér-besorolás) szempontjából az egyetemivel egyenrangúnak ismerték el, azonban az 1975 előtt szerzett végzettségi szint főiskolai maradt, míg ezután már egyetemi szintű oklevelet is kaphattak a TF-en végzettek.⁵ Ezzel párhuzamosan – a segédedző, edző, szakedző egymásra épülő hármassztruktúráját meg-

3. 1871–1925 között a Nemzeti Torna Egylet képzett tornatanárokat, és a szakmai érdekek egymásnak feszülése már ekkor meglát-szik: a tornászok továbbra is a Tornaegylet keretei között képzelték el a képzést, az atléták azonban az egyetemi oktatás részévé akarták tenni azt.
4. A képesítések evolúcióját bemutató ábra arra már nem vállalkozhatott, hogy a levelező tagozatok elindítását külön jelölje; tény azonban, hogy 1950-től levelező tagozaton is lehetett testnevelő tanári képzettséget szerezni. („Ez az új oktatási forma lehetővé teszi, hogy kádereink napi munkájukból való kikapcsolódás nélkül testnevelő tanári képzettséget szerezhessenek.” *Közoktatás-ügyi Közlöny*, 1952. 128. oldal) A képzést azért érdemes megemlíteni, mert 24. évét betöltött állampolgárok jelentkezhettek, vagyis igyekeztek figyelembe venni a sportolói pályafutásból adódó különlegességeket.
5. Lásd *Szövényi Zsolt*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium főosztályvezetőjének 1994. nov. 16-án kelt, *dr. Tihanyi Józsefnek*, a Magyar Testnevelési Egyetem rektorának címzett levelét: „[...] A közoktatás területén – az előzőekből következően tehát – a végzettségi szint és a munkaköri besorolás kérdése külön választva kezelendő. A középiskolai testnevelő tanárképzésben a főiskolai végzettségi szintet az egyetemi jellegű főiskolává történő átszervezés előtti időre visszamenőlegesen nem lehet egyetemi szintű végzettségnek minősíteni.”

változtatva – megreformálta a TF az edzőképzést is. Korábban ugyanis, aki szakedző akart lenni, annak el kellett végeznie az azt megelőző két kurzust is, ami nagyjából 10 évet jelentett, ezután azonban – szigorú felvételi vizsgán való megfelelés után – lehetővé vált a négyéves szakedzői kurzusra való közvetlen jelentkezés.

Az időközben megjelent felsőoktatási törvény értelmében az 1994–95. tanévtől a képzés idejét négy évre kellett emelni. A bolognai folyamat keretében az európai felsőoktatási rendszer változásaihoz illeszkedve a hazai felsőfokú képzés is átalakult. A hagyományos duális rendszert, azaz az egyetemi és főiskolai képzésen nyugvó felsőoktatást a 2006/07-es tanévtől kezdve fokozatosan felváltotta a többciklusú képzés, melynek egymásra épülő szakaszai a következők: alapszak (A, Bachelor, BSc vagy BA), mesterszak (M, MSc vagy MA), doktori képzés (D, PhD vagy DLA). Egyes képesítések kettéváltak, például a rekreációnak és a humánkineziológiának elkészült a BSc és MSc szintje, mások, mint például a testnevelő tanár, csak MSc szinten éltek tovább, a sportmenedzser főiskolai képzés helyett pedig mester szintű képesítést hoztak létre. Edzőből létrejött egy BSc és egy MSc szint is; előbbi sok interjúalany kritizálta, megemlítve, hogy nem szolgálta a munkaerő-piaci igényeket. Utóbbira azonban az az észrevétel érkezett, hogy öt évet edzői képesítés megszerzésére szánni nem reális elvárás.

Az osztott képzés azonban nem aratott mindenhol sikert, így 2014-től indítható osztatlan okleveles edző és testnevelő tanár, gyógytestnevelő képzés is. (A jelenlegi átmeneti időszakban okleveles edző BSc-re és testnevelő tanár MSc-re ugyanúgy lehet jelentkezni, mint osztatlan testnevelő tanári képzésre.) A munkaerő-piaci keresletet felmérve valószínűleg meg fogják változtatni a humánkineziológia szak tartalmát is oly módon, hogy inkább sportfiziológus-kondicionáló edző legyen (Interjú *Mocsai Lajossal*, 2015. április). (Ha kevesebb, mint 50%-a változik a képesítés tartalmának, akkor egyszerűbb az eljárás, így hamarabb megjelenhet a képzőintézmény palettáján.)

A felsőoktatásban *alapképzésben* sport- és rekreációs szervezés, ezen belül rekreációs szervezés és egészségfejlesztés, valamint sportszervező, továbbá edző szakok közül lehet választani – a humánkineziológia, valamint a testnevelő-edző tehát a 2015-ös szakjegyzékben nem szerepel már BSc szinten. *Mesterképzésben* humánkineziológia, rekreáció irányítás, sportmenedzser, szakedző MSc, valamint gyógytestnevelő tanár, testnevelő tanár, testnevelő-gyógytestnevelő tanár MA a választék (139/2015. (VI. 9.) Korm. Rendelet). Ezt egészítik ki az *osztatlan képzések*, amelyek az MSc-hez és MA-hoz hasonlóan a 7. szintre kerültek: az általános iskolai testnevelő tanár, a gyógytestnevelő-egészségfejlesztő tanár, valamint a középiskolai testnevelő egészségfejlesztő tanár (283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet). A változások – a sportszakmában jártas interjúalanyok észrevételei alapján – két negatívumot hordoznak magukban: egyrészt összevontak három külön területet, amelyből a sportszervezés és a rekreáció-szervezés még elképzelhető egy szakon belül, de az egészségfejlesztés már nagyon különbözik az előző kettőtől. Másrészt hátrányosan érinti a hallgatókat, hogy a humánkineziológia csak mester szinten maradt meg, mert megszüntették a bemenetét.

A szakma csúcán található a sporttudományi doktori iskola, a TF-en három alprogramra osztva: *Edzés és adaptáció*, *Testedzés*, *szabályozás*, *anyagcsere*, valamint *Sport*, *nevelés- és társadalomtudomány*. Ahogy az OTKA (Országos Tudományos Kutatási Alapprogram) keretén belül nem választható a sport terület, a Magyar Tudományos Akadémián sem szerzhető nagydoktori cím sporttudomány területen,⁶ de a tudomány interdiszciplinaritása miatt természetesen például genetika témában át lehet menni az egészségügy tudományterületre, sportpedagógiával a pedagógiai tudományterületre, azonban – többek között – az edzésmélethez, a sportjogász kevésbé tud illeszkedni más tudományterülethez (a jog például nem ismeri el a sportjogot önállóan). Sporttu-

6. Tájékoztató az MTA doktora tudományos címre történő pályázat benyújtásához URL: <http://mta.hu/doktori-tanacs/tajekoztato-az-mta-doktora-tudomanyos-cimre-torteno-palyazat-benyujtasahoz-105291> Utolsó letöltés: 2016. augusztus 15.

domány esetében tehát saját tudományterületen nem elérhető a nagydoktori cím, ami a sporttudományi PhD-val rendelkezők számára egy fajta zsákutcát jelent. Habár e téren Nyugat-Európában hasonló a helyzet, a magyar felsőoktatás közigazgatási szabályozásába, a MAB akkreditációs eljárásába beépült a nagydoktori cím mint indikátor, ezért van kiemelt jelentősége a fokozat megszerzési módjának. Van azonban jó példa is Európában: a lengyeleknél egy sporttudományi akadémiai osztályra, a bolgároknál pedig az ottani testnevelési egyetemre delegálták a nagydoktor képzésének és kinevezésének jogát.

A felsőfokú diplomára épülő, kétéves, oklevelet adó szakirányú továbbképzésekről (ún. FSZT-kről)⁷ a 2. sz. táblázatban található egy lista.

Képesítés megevezése	Képesítés típusa	Tanulmányi idő	MKKR szint
Sporttudományi doktori képzés	PhD	3 év	MKKR 8
Humánkineziológia	MSc	2 év	MKKR 7
Rekreáció irányítás	MSc	2 év	MKKR 7
Sportmenedzser	MSc	2 év	MKKR 7
Szakedző	MSc	2 év	MKKR 7
Gyógytestnevelő tanár	MA	2 év	MKKR 7
Testnevelő tanár	MA	2 év	MKKR 7
Testnevelő-gyógytestnevelő tanár	MA	2 év	MKKR 7
Sport- és rekreációs szervezés, ezen belül rekreációs szervezés és egészségfejlesztés,	BSc	3 év	MKKR 6
Sport- és rekreációs szervezés, ezen belül sportszervező	BSc	3 év	MKKR 6
Edző	BSc	3 év	MKKR 6
Fitness-wellness instruktork	alap-szakképzés	2 év / 800-1000 óra	MKKR 5
Sportedző	alap-szakképzés	2 év / 800-1000 óra	MKKR 5
Sportszervező, menedzser	alap-szakképzés	400-500 óra	MKKR 5
Tánc instruktork	alap-szakképzés	400-500 óra	MKKR 5
Személyi edző	ráépítés	200-300 óra	MKKR 5
Aqua tréner	rész-szakképzés	200-300 óra	MKKR 4
Csoportos fitness instruktork	rész-szakképzés	200-250 óra	MKKR 4
Fitness instruktork	rész-szakképzés	200-250 óra	MKKR 4
Fitness-wellness asszisztens	rész-szakképzés	200-300 óra	MKKR 3
Sportoktató	rész-szakképzés	200-250 óra	MKKR 3

1. táblázat: A jelenlegi formális képzésben elérhető sportszakmai képzések (A szerző összeállítása)

7. „Az alap- és a mesterfokozat, illetve a főiskolai vagy egyetemi szintű végzettség megszerzését követően további szakirányú szakképzés szerezhető. Ez a szakirányú továbbképzés a már megszerzett végzettségre és meghatározott szakképzésre épülő, újabb végzettséget nem adó képzés, amely speciális szakirányú szakképzést tanúsító oklevél kiadásával zárul.”
Lásd http://www.felvi.hu/felveteli/jelentkezés/a_magyar_felsooktatás/Kepzesi_szintek;
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1500139.KOR és http://www.oktatas.hu/felsooktatás/kepzesek/szakiranyu_tkpz

Szakirányú továbbképzések
A gyermekkor mozgásfejlesztője
Vezető animátor
Fitness terapeuta
Fitness, aquafitness és sportanimátor szaktanácsadó
Fitness-, wellness- és táplálkozásterepeuta
Gyermek rekreációs- és gyógyújszás oktató
Iskolai sportkör tartására képzett szakember
Specialista a sporttudományi kutatásmódszertanban és angol nyelvű Tudományos publikálásban
Lovaskultúra oktató
Outdoor programvezető
Preventív mozgásterepeuta
Rekreáció- és szabadidősport-szervező
Sport fizioterapeuta
Sportági szakedző (sportág megnevezése) sportágban
Sportanimátor
Sport szakpszichológus
Sportvezető
Szabadidősport-szervező egészségfejlesztő
Személyi edző
Teljesítményelemző a sportban
Wellness-tanácsadó

2. táblázat: Felsőfokú szakirányú továbbképzések a sporttudomány területén

Forrás: az Oktatási Hivatal honlapja (http://www.oktatas.hu/felsooktatas/kepzesek/szakiranyu_tkpz)

Összefoglalás

A dokumentumelemzésre és interjúkra épülő kutatás eredményeit leíró tanulmány első része a képesítési rendszert és az annak irányításáért felelős szereplőket mutatta be. Az írás a sportszakmát alapul véve elemezte, milyen érdekek mentén alakulhat egy gazdasági alszektor képesítési rendszere: a szakképzéstől a felsőoktatásig, sorra vette, milyen sportszakmai képesítések voltak, vannak Magyarországon és – főként a szakképzésre koncentrálva – miért, hogyan alakultak át ezek az idők során. A képesítések evolúcióját vizuális ábra szemléltette (1–2. ábra), megmutatva, hogy – részben a munkaerő-piaci igények egyre gyorsabb változása, részben szakpolitikai megfontolások következtében – egyre sűrűbben alakulnak át, cserélődnek a képesítések. Emiatt fokozottan kell figyelni a képesítések egymásra épülésének, átláthatóságának elősegítésére; többek között ezt segíti a képesítési keretrendszer, amely a tanulási eredmények alapján leírt képesítéseket rendezi egy hierarchikus rendszerbe (lásd az 1. táblázatot a Magyarországon jelenleg elérhető sportszakmai képesítésekről).

A következő lapszámban megjelenő második rész a formális szektorban szerzhető képesítésekről szóló elemzést kiegészíti a nem-formális szektorban szerzhető képesítésekkel, valamint kitér a társadalmi partnerek

konkrét képesítésekről alkotott véleményére az interjú kutatás alapján. A teljes, kétrészes tanulmány hosszabb összegzése, tanulságai a második rész végén olvashatók.

Köszönetnyilvánítás

A sportszakmai képesítési rendszerről készülő tanulmány nem születhetett volna meg, ha nem találkozom ilyen sok segítőkész és elhivatott interjúalannyal; köszönöm nekik, hogy ilyen önzetlenül rám szánták az idejüket. A doktori kutatás egészében való támogatásért, értő szakmai segítségért pedig *Halász Gábornak* és *Falus Ivánnak* tartozom köszönettel, kérdéseik és meglátásaik sok esetben lendítettek át a holtpontra.

Szakirodalom

1. 25/2008. (IV. 29.) ÖTM rendelet az önkormányzati és területfejlesztési miniszter hatáskörébe tartozó szakképzések szakmai és vizsgakövetelményeiről.
2. 139/2015. (VI. 9.) Korm. rendelet a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről URL: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1500139.KOR Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
3. Ábrahám Júlia (2010): *Tájékoztató az OKJ-s sportszakmai képzések felülvizsgálatának jelenlegi helyzetéről*. Kézirat. 2010. április 2. URL: <http://tf.hu/wp-content/uploads/2010/04/tajekoztato-a-sportszakmai-kepzesek-felulvizsgalatarol.pdf> Utolsó letöltés: 2014. június 14.
4. *Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása (2008. április 23.) az egész életen át tartó tanulás Európai Képesítési Keretrendszerének létrehozásáról (EGT-vonatkozású szöveg)*. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32008H0506\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32008H0506(01)) Utolsó letöltés: 2016. augusztus 29.
5. Cedefop (2010): *Changing Qualifications. A Review of Qualifications Policies and Practices*. Cedefop Reference Series, 2010.
6. Diart, M. (2007) *AMOR: Approach for the Matching Process of Outcome-Based Curricula to the EQF in Vocational Education*. Forschungsinstitut für Berufsbildung im Handwerk am der Universität zu Köln.
7. e-CF (European e-Competence framework) Partnership. (2010): *Building the e-CF – A Combination of Sound Methodology and Expert Contribution. Publication of the e-CF Project*. URL: http://www.ecompetences.eu/site/objects/download/5256_eCF2.0CWAPartIIImethodology.pdf Utolsó letöltés: 2014. november 24.
8. EC (European Communities) (2008): *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning*. Office for Official Publications of the European Communities, Brussels.
9. *EHFA Standards*. URL: <http://www.ehfa-standards.eu/standards> Utolsó letöltés: 2016. augusztus 12.
10. EOSE (European Observatoire of Sport and Employment) (2008): *Guide to Developing a Sector Qualification Strategy*. EOSE, Lyon.
11. EQF-Code Partnership (2010): *European Competence Profiles in E-Content Professions: Reference Material and Methodology*. ACE Kibla, Maribor. URL: http://www.ubique.org/eqfcode/Results/2.R2.3+R%204.1Reference_Material_&_Methodology_EN.pdf Utolsó letöltés: 2015. augusztus 12.
12. *Guidance Principles on the Use of EQF in the Hairdressing Sector*. Dansk Frisør & Kosmetiker Forbund, Copenhagen.
13. Equalifise (European Qualification Assurance League in Financial Services) (2010): *Methodological Report on Levelling Qualifications in the Financial Services Sector against the European Qualifications Framework (EQF). Publication of the Equalifise Project*. URL: http://www.efpa-europe.org/pdf/EQUALIFISE_report_on_levelling_qualifications.pdf Utolsó letöltés: 2015. augusztus 12.

14. *Interjú Mocsai Lajossal*. 2015. április 17. URL: <http://tf.hu/hirek/21926/interju-mocsai-lajossal/> Utolsó letöltés: 2015. augusztus 12.
15. Lester, S. (2015): The European Qualifications Framework: a technical critique. In: *Research in Post-Compulsory Education*, 20. 2. 159–172.
16. OECD (2007): *Qualifications Systems. Bridges to lifelong learning*.
17. Testnevelési Egyetem (2016): *A sportszervező, sportmenedzser szak története*. URL: <http://regi.tf.hu/hallgatoink/intezetektanszekek/gazdasag-es-tarsadalomtudomanyi-intezet/sportmenedzsment-tanszek/> Utolsó letöltés: 2016. szeptember 20.
18. Tót Éva (2002): *A telefonos ügyfélszolgálat szakmává szerveződése Magyarországon*. A STILE projekt keretében készült kézirat. STILE (Statistics, Indicators, Labour Market, eEconomy) projekt (Koordinátor: Makó Csaba) MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest.
19. Zahilas, L. (2011): Dealing with Frameworks, Searching Orientation: Sectoral Experiences in LdV Pilots. In: *European Journal of Qualifications*, 2. Thessaloniki. 5–16.